

Poleg očeta je videl v hiši enajst bratov, ki so živeli s svojimi ženami, njihova najmlajša sestra, njegova zaročenka, pa je stregla vsem kot dekla. Kieros je od bolesi zavpil in se dal spoznati domačim. Presrečen oče je sina objel in poljubil. Toda bratje ga niso hoteli spoznati, ker mu niso hoteli odstopiti deleža od zaklada iz vodnjaka. Zdaj se je osokolil tudi ponižni Kieros. Dvignil je meč in ko so hoteli planiti bratje po njem, je posekal vse do zadnjega. Njihovih žena pa se ni dotaknil. Izpolnil jim je željo, da gredo k staršem domov, na pot je še vsaki dal njihov delež od zaklada. Z najmlajšo sestro pa se je poročil in je preživel z njo mnogo srečnih let.

Jesenski izprehod mladega prirodnoslovca.

Prof. Davorin Volavšek.

ivimo v dobi vseh mogočih in nemogočih sportov. Nisem načelen nasprotnik sportnega udejstvovanja, akoravno sem prepričan, da ima sport poleg visokih koristi tudi mnogo kvarnih posledic. Ne strinjam se sicer z mnenjem mnogoštevilnih vzgojiteljev, ki vidijo v sportu edini in glavni vzrok vseh učnih neuspehov, pač pa se upam trditi, da je sport tisti činitelj, ki odvraca našo mladino od narave.

Najlepši in najplemenitejši med vsemi sporti je gotovo turizem, ker je pač v najtesnejši zvezi z naravo, a vendar je tudi njemu narava mnogokrat uboga pastorka.

Večina naših mlajših turistov spada v vrsto »kilometrežrcev«. Glavno jim je, da prehodijo na dan toliko in toliko kilometrov in obiščejo že vnaprej določeno število planinskih koč. Če jih sprašuješ o rastlinstvu in živalstvu na planinah, ti vedo povedati le, kje se dobi dovolj rododendrona (ravša), kje cveto najlepše očnice in — konec. Od živali poznajo navadno le divje koze ali gamze, pa še te le oddaleč.

O kameninah, po katerih cele dneve brusijo svoje težke okovanke, vedo le, da so tu in tam zelo ostre, drugod pa krhke in rušljive.

Večina naših izletnikov in turistov hodi torej v »prosto naravo,« da ne vidi narave. Častne izjeme naj se ne spotikajo nad temi vrsticami!

V naslednjih črticah povesti te hočem, mladi prijatelj, v bližnjo in daljno ljubljansko okolico, vzbuditi ti veselje do narave in učiti te spoznavati predvsem nižje živalstvo in rastlinstvo.

Pokazal ti bom kraje, kjer dobiš razne žuželke in bolj redke cvetlice, in ti razložil, kako moraš postopati pri nabiranju, kako pripraviti in urediti, kar si nabral.

Pri nabiranju ne smeš pozabiti, da ni glavni namen zbiranja nabasati polne škatle žuželk brez vsakega reda. Naravnost nesramen je pa tisti nabiralec, ki nabira zgolj zaradi tega, da pokaže učitelju polne škatle in da si s svojo zbirko pribori mogoče boljši red, a potem pusti svojo zbirko v kakem podstrešnem kotu žalostno poginiti.

Glavni namen vsakega zbiratelja naj bo, da tudi pozna nabrane žuželke in rastline in da ve, kje in kako žive. On mora nadalje znati ločiti škodljive žuželke od koristnih, oziroma koristne rastline od škodljivih ali celo strupenih.

Predvsem pa ne pozabi, mladi nabiralec, da so živali in rastline živa bitja in da čutijo živali bolečine, kakor ti. Pa tudi cvetlica, odtrgana ali odre-

zana, je prenehala živeti. Ne bo več rodila semena in ne spolnila naloge, ki ji jo je naložila stvarnica — narava.

Hudodelstvo je mučiti živali, hudodelstvo je tudi natrgati cele šope cvetlic ter jih potem iz komodnosti vreči na poti proti domu v bližnji jarek, kjer žalostno poginejo.

Poštenemu človeku se mora krčiti srce od boli, če vidi tla nastlana s stotinami krasnih cvetk, ki te ovenele vprašujejo: »Čemu si nas odtrgal?! Koga si razveselil z nami, ki sedaj tu umiramo, osamljene na prašni poti?!«

In še na nekaj te moram opozoriti, mladi prijatelj! Ne uničuj redkih rastlin in živali, ker s tem oropaš svojo domovino prirodnih krasot in zmanjšuješ njeno naravno premoženje!

Lep dan je bil sredi oktobra, ko sem stopal v družbi dveh mladih prijateljev, dijakov Pavla in Mirka proti Golovcu.

Omeniti moram neko njuno lastnost, ki jo navadno pripisujemo ženskam kot slabo lastnost, ki pa zasluži pri mladih dijakih, seveda v pravi meri, naravnost pohvalo. Bila sta neizmerno radovedna; vse sta hotela videti, vse vedeti.

Med pogovorom smo prispeli do prve ravni, odkoder je krasen razgled na Ljubljansko barje in na venec gora in hribov, ki obdajajo Ljubljansko ravan.

Mirka ta pogled ni posebno zanimal. Dejal je: »To vse že poznam, radoveden sem le, če bomo res še danes našli kakega hrošča; videl nisem dosedaj še nobenega«.

»Le potrpi!« mu odgovorim, odprem svojo škatlo ter podam vsakemu nizko stekleničico s širokim vratom, napolnjeno do ene tretjine z navadnim kurilnim spiritom.

»Te steklenice bodo torej za hrošče,« se oglasi Pavle.

»Ali se lahko vse žuželke usmrte s spiritom?« povpraša takoj nato Mirko.

»Počakaj, takoj ti razložim! Navadno se uporablja za usmrčenje večine večjih hroščev vinski cvet ali čisti alkohol. Ker je pa ta primeroma drag, ga nadomeščamo lahko z mnogo cenejšim kurilnim spiritom. Predvsem rabimo spirit ali alkohol za usmrčenje onesnaženih hroščev, kakor govtnjačev, ki žive v živalskem in človeškem blatu, nadalje grobarjev in sploh vseh mrhovinarjev. Takih onesnaženih hroščev seveda ni prijetno prijemat z rokami, je pa tudi naravnost nevarno. Tudi pri brzcih je potrebna precejšna previdnost. Ti spuščajo namreč iz zadka in izmed členov jedek, smrdljiv sok, ki povzroča na nežni koži skeleče mehurje, ali pa vsaj grde smrdljive lise. Seveda onesnažijo tudi spirit, ki ga je treba zaradi tega večkrat menjati.

Še bolj nevarni so v tem oziru nekateri priščenjaki, kakor španska muha travnica, nekatere gosenice itd. Zgodi se lahko, da potegneš z roko, s katero si prej prijel hrošča, preko oči in dobiš hudo očesno vnetje.

Nekateri hrošči imajo tudi ostre čeljusti in vščipnejo prav občutno. Ne prijemajta torej hroščev, ki jih ne poznata, z roko. Znanе in snažne lahko zagrabita, toda le s palcem in s kazalcem za vratni ščit. Pri nepravilnem prijemu s celo roko se hrošč razen tega lahko poškoduje.

Pripravo za prijemanje hroščev si napravita lahko sama iz ozkega traku prožne pločevine, ki ga natančno na sredi vpogneta in na obeh koncih precej ostro zaokrožita.«

»Kako dolgo pa živi hrošč v spiritu?« povpraša Pavle.

»To je odvisno od velikosti hrošča in tudi od jakosti spirita. Pri daljši rabi namreč izhlapi alkohol. Večje hrošče in nekatere trdožive rilčkarje morata pustiti vsaj en dan v spiritu, preden jih nabodeta. Drugače se vama

lahko zgodi, da se bo drugi dan hrošč zviljal na igli od bolečin ali pa celo korakal z iglo vred po škatli.«

Med to razlago smo zavili od glavne poti na desno in prišli na gol, solnčen gozdni obrobek. Mnogoštevilni drevesni štori različne starosti so se vrstili drug za drugim, med njimi pa je raslo resje. Poleg navadne rese so tvorile lepe zelene blazinice živordeče cvetoča erika (resa) in vedno zelena grebenuša, ki nastopa v dveh vrstah, namreč z rdečimi in rumenimi cvetovi.

Čudila sta se cvetočim cvetlicam v pozni jeseni. Razložil sem jima, da ni to nič čudnega, in obljubil, da ju popeljem tudi v najhujši zimi na kraje, kjer si bosta lahko nabrala cvetočih trobentic, črnega teloha itd. V milih zimah je pa to nekaj navadnega; o božiču sem nabral nekoč cel šopek vijolic.

Stopimo k prvemu štoru. Vitka, črna osa z dolgim legalnim želom in z enako dolgimi opornimi ščetinami se sprehaja po štoru. Nagel prijem in v moji oblasti je. Pojasnil sem jima, da je ta osa veliki črni najejznik, ki še sedaj v pozni jeseni išče v štorih ličink, katere ovaha globoko v lesu. Skozi les jih nabode s svojim želom in spusti v ličinko jajčece. Najejznikova ličinka živi v hroščevi ličinki in jo požre pri živem telesu. Namesto hrošča izleze drugo leto iz ličinke najejznik.

Opazila sta, da nisem dejal najejznika v špirit, temveč v drugo, prazno steklenico. Po nekaj hipih je najejznik obležal kakor mrtev na dnu steklenice.

»S čim ste umorili najejznika?« se brž oglasi Mirko.

»To vama razložim na poti proti domu,« mu odgovorim. »Sedaj pa poglejmo, kaj je s hrošči?«

Z majhno sekirico sem odluščil že nekoliko preperelo skorjo od borovega štora. Deloma na lubju, deloma na štoru je bilo vse polno podolgovatih, iz lesnih odgrizkov zgrajenih gnezdec različne velikosti. V njih so bile ličinke, bube ali pa že celo napol razviti hrošči, z mehkimi krovnimi krili. Bile so tu ličinke raznih pokalic, rilčkarjev in manjših kozličev. Pobral sem bube in hrošče, ličinke pa pustil. Pojasnil sem jima, da bom bube in napol razvite hrošče vložil v žaganje, kjer se bodo popolnoma razvili in dobili trda krila.

»Kaj pa z ličinkami?«

Tudi ličinke se dajo gojiti v žaganju dotičnega lesa, v katerem živijo, toda to je zelo zamudno delo. Paziti namreč moraš na to, da ni žaganje ne presuho, ne premokro. V prvem primeru se ličinke posuše, v drugem pa splesnijo. Pri naslednjem štoru smo našli v mahovju globoko pri zemlji več borovih rilčkarjev, iz tretjega, že precej preperlega štora se je pa vsula kar cela kepa črnih mrhovinarjev. Nekoliko niže doli, kjer je bil svet malce mokroten, smo izkopali iz trhljih štorov polno navadnih črnih, pa tudi nekoliko redkejših brzcev. Vsi so bili v otrplem stanju, toda oživelci so pri dotiku tople roke.

Razložil sem mladima prijateljema, da prezimi mnogo hroščev pod drevno skorjo, v mahovju in v trhljih štorih. Nekatere, ki jih sicer nisem nikoli videl na prostem, sem ujel samo na ta način pozimi v njihovih prezimoviščih. Že v pozni jeseni se umaknejo v svoja prezimovišča, njihov umik naznanja nastop zime. Po globini, do katere se zarijejo, se da sklepati na milejšo ali ostrejšo zimo. So precej neobčutni za zimo, a vendar jih nenavadno oster mraz dosti uniči. Iz popolnoma zamrznjenega štora sem večkrat izkopal čisto trde hrošče, ki so pa oživelci že med potjo do doma.

Na enak način prezimijo v blatu vodni hrošči skupno z žabami, oziroma prespijo močne poletne suše, zariti globoko v blato. Ujel sem nekoč obrobljenega kozaka, ki se je ob lepem solnčnem dnevu koncem januarja sprehajal pod tenko ledeno ploščo. Zbudil se je bil prezgodaj iz zimskega spanja.

Šli smo dalje. Ob malem močvirnem jarku smo prevrnili več sto kamnov in našli tudi pod njimi nekaj brzcev. Večina se je bila že zarila globlje v zemljo.

Pot nas je privedla do nekega sadovnjaka. Iskali smo med lišaji in mahovjem na deblu bub. Nenadoma je vzkliknil Pavle: »To je pa čudna žival, ni metulj ne muha!« Bila je samica malega zimskega pedica. Ta metuljček nastopi šele ob koncu oktobra ali v začetku novembra. Njegova samica ima slabo razvita, okrnjena krila. Gosenica zimskega pedica je hud sovražnik sadnega drevja. Ker ne more leteti, zleze samica po deblu in vejah do cvetnih in listnih popkov, na katere znese okrog 200 jajec. Zgodaj spomladi zlezajo gosenice in objedajo popke. Da preprečijo pedičevim samicam dostop na drevo, namažejo sadjarji v jeseni debla s kakim lepilom, na katerem obtiče metuljčki.

Imamo torej celo med metulji zimske goste. Poleg že imenovanega živi pri nas tudi veliki zimski pedic.

Solnce se je že nagibalo k zaTONU, ko smo prispeli na cesto. Brž me je spomnil Mirko na dano obljubo glede usmrčenja žuželk.

Vzel sem iz žepa steklenico, v kateri sem bil usmrtil najeZdnika. Iztrgal sem zamašek iz steklenice in jima pokazal notranjo stran zamaška. Tu se je nahajala majhna vdolbina, v katero sem namašil bombaževine. Na to bombaževino se vlije nekaj kapljic žveplenega ali tudi kisovega etra, ki ga dobiš v vsaki drogeriji in lekarni za nekaj dinarjev.

Eter omami v trenutku vsako manjšo živalco in tudi večje hrošče. Ker pa naglo izhlapeva, se mora steklenica dobro zamašiti in tudi večkrat doliti nekaj kapljic etra, posebno če se steklenica pogostoma odpira. V steklenici se nahajajo ozki odrezki pivnika, ki vsrkavajo izhlapele pare.

V etru se usmrtijo posebno manjše žuželke, nadalje zelo kocaste in z barvastim prahom posute žuželke in metulji. Pivnikove odrezke je treba večkrat menjati, če postanejo vlažni. Razen tega pa moramo imeti za bolj občutljive in nežne žuželke posebne stekleničice, v kakršnih se dobivajo razna zdravila.

Omenim naj še, da moramo tudi z etrom previdno ravnati, ker se njegovi hlapi radi užgo. Mnogo bolnikov je v prejšnjih dobah, ko so rabili eter za uspavanje (narkozo), zgorelo na operacijski mizi. Bodimo torej pazljivi!

Ko sem jima še obljubil, da jima prihodnjič razložim, kako se nabadajo hrošči itd., smo se poslovili do prihodnjega zimskega izleta.